

INSTITUTIONAL INVESTORLAR MILLIY IQTISODIYOTNING MOLIYAVIY VA INVESTITSIYA XAVFSIZLIGI OMILI SIFATIDA

Kamilova Sevara Anvarovna

*Moliya va moliyaviy texnologiyalar kafedrası
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti PhD, dotsent v.b.*

Annotatsiya. Mazkur tezisda institutsional investorlarning milliy iqtisodiyotda moliyaviy va investitsiya xavfsizligini ta'minlashdagi o'рни va ahamiyati tahlil qilingan. Ularning moliyaviy bozorlarni chuqurlashtirish, uzoq muddatli kapitalni safarbar etish, risklarni boshqarish hamda korporativ boshqaruv sifatini oshirishdagi roli yoritib berilgan. Shuningdek, institutsional investorlar faolligini oshirish uchun zarur bo'lgan huquqiy, institutsional va infratuzilmaviy shart-sharoitlar ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, institutsional investorlar faoliyatini rag'batlantirish milliy iqtisodiyotning barqaror o'sishi, makroiqtisodiy barqarorlik va investitsiya xavfsizligini mustahkamlashning muhim omili hisoblanadi.

Kalit so'zlar: institutsional investorlar, moliyaviy xavfsizlik, investitsiya xavfsizligi, fond bozori, kapital bozori, makroiqtisodiy barqarorlik, risklarni boshqarish, korporativ boshqaruv, uzoq muddatli investitsiyalar, iqtisodiy o'sish.

Institutsional investorlar milliy iqtisodiyotda moliyaviy va investitsiya xavfsizligini ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Ular moliyaviy bozorda katta kapital yig'ish va bu resurslarni samarali ravishda iqtisodiyotning turli sohalariga yo'naltirish orqali iqtisodiy barqarorlik va o'sishga xizmat qiladi. Institutsional investorlar, masalan, pensiya jamg'armalari, sug'urta kompaniyalari, investitsiya fondlari kabi tashkilotlar uzoq muddatli investitsiyalarni boshqarish orqali bozorning xatarlarini kamaytiradi va moliyaviy tizimning sog'lom ishlashiga yordam beradi. Institutsional investorlarning birinchi asosiy afzalligi ularning likvidlik va moliyaviy bozorni chuqurlashtirishdagi roli bilan bog'liq. Ular uzoq muddatli kapitalni bozorga kiritish orqali birja savdolarining faoliyatini oshiradi, bu esa korporatsiyalar va davlat uchun sarmoyalar qiymatini tushirishga sabab bo'ladi. Natijada, ichki bozor yanada jadal rivojlanadi, yangi korxonalar paydo bo'lib, iqtisodiyotning raqobatbardoshligi oshadi. Hozirgi global iqtisodiyotda fond bozorlari iqtisodiy o'sishning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Bu bozorlar korxonalariga kapital jalb qilish, investorlarga esa daromad topish imkoniyatini yaratadi. Ammo fond bozorining samarali faoliyat yuritishi, eng avvalo, ishtirokchilarning, xususan, institutsional investorlarning faolligiga bog'liq. Institutsional investorlar — bu yirik moliyaviy tashkilotlar bo'lib, ular orasida pensiya jamg'armalari, sug'urta kompaniyalari, investitsion fondlar va boshqa moliyaviy muassasalar mavjud. Ular o'z investitsiya strategiyalarini chuqur tahlillarga asoslanib ishlab chiqadilar va bozor barqarorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatadilar. Shuning uchun fond bozorining salohiyatini to'liq ishga solish

uchun institutsional investorlar faolligini oshirish masalasi dolzarb bo'lib bormoqda. Ilmiy tadqiqotlar institutsional investorlarning fond bozorida ishtiroki bozor barqarorligiga ijobiy ta'sir qilishini ko'rsatadi. Xususan, ularning mavjudligi bozordagi narxlarning haddan tashqari o'zgaruvchanligini kamaytiradi, kompaniyalarda axborot asimmetriyasini bartaraf etadi va boshqaruv samaradorligini oshiradi. Masalan, Xitoy bozorida olib borilgan tadqiqotlar natijalariga ko'ra, institutsional investorlarning ulushi oshgan sayin kompaniyalarning moliyaviy natijalari ham yaxshilanmoqda. Bu investorlarning kuchli nazorat va monitoring imkoniyatlariga ega ekanligini anglatadi. Yana bir muhim jihat shuki, institutsional investorlar o'z investitsiyalarini, odatda, uzoq muddatli istiqbolda rejalashtiradi. Bu esa fond bozoriga barqarorlik olib keladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bu investorlar, ayniqsa, katta kapitalga ega bo'lgan xorijiy institutsional subyektlar, aksiyadorlik kompaniyalarida professional boshqaruvning rivojlanishiga xizmat qiladi. Biroq, bu jarayon har doim ham faqat ijobiy oqibatlariga olib kelavermaydi [1]. Ba'zi hollarda institutsional investorlar "momentum" strategiyasi asosida harakat qilganliklari sababli, qisqa muddatli narx o'zgarishlarini kuchaytirishadi. Bu esa bozorda beqarorlikka sabab bo'lishi mumkin. Faollikni oshirish uchun birinchi navbatda, institutsional investorlar uchun qulay tartibga solish muhitini yaratish zarur. Bunga korporativ boshqaruv standartlarini oshirish, moliyaviy hisobdorlikni kuchaytirish va investorlar huquqlarini samarali himoya qilish kiradi. Shuningdek, bozor infratuzilmasini takomillashtirish va ishonchli axborot tizimlarini joriy etish ham muhim omillardandir. Yana bir muhim yo'nalish bu soliq tizimini soddalashtirish hamda institutsional investorlar uchun maxsus rag'batlantiruvchi choralarni joriy etishdir. Bu chora-tadbirlar orqali ular ko'proq aktivlarni mahalliy fond bozorlariga yo'naltirishi mumkin. Xorijiy tajriba ham shuni ko'rsatadiki, yirik institutsional investorlarning kirib kelishi mamlakatga nafaqat kapital, balki boshqaruv madaniyati va zamonaviy moliyaviy texnologiyalarni ham olib kiradi. Misol uchun, Hindiston bozorida xorijiy institutsional investorlar iqtisodiy o'sishni moliyalashtirishda va valyuta zaxiralarini oshirishda muhim rol o'ynagan. Biroq, haddan ortiq erkinlik ham xavf tug'dirishi mumkin, chunki ayrim investorlar spekulyativ faoliyat bilan shug'ullanishi va bozorni beqaror holatga keltirishi mumkin.

Global iqtisodiyotga integratsiya jarayonida institutsional investorlar milliy iqtisodiyotlarni haftalik moliyaviy bozorlar va xorijiy investorlar bilan bog'laydi. Bu ularga yangi texnologiyalar, moliyaviy resurslar va tajriba olib kirishga yordam beradi. Biroq, bu jarayon milliy iqtisodiyotning tashqi shoklarga nisbatan zaiflashmasligi uchun samarali nazorat tizimlarini yaratishni talab qiladi. Makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda institutsional investorlarning roli beqiyosdir. Ular davlat moliya bozorining diversifikatsiyasiga yordam berib, byudjet mablag'larining barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi. Bunday holatda mamlakatning kreditobligatsiyasini oshiradi, tashqi qarzga bo'lgan ehtiyojni kamaytiradi va iqtisodiy siyosatni mustahkamlaydi. Institutsional

investorlarning fond bozoridagi faolligini oshirish mamlakat iqtisodiy taraqqiyotiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Buning uchun esa ishonchli huquqiy baza, shaffoflik, barqaror makroiqtisodiy muhit va samarali nazorat tizimi zarur. Faollikni oshirish nafaqat kapital bozorini rivojlantiradi, balki butun iqtisodiy tizimni samaraliroq va barqarorroq qiladi. Shu bois, institutsional investorlar uchun qulay sharoitlar yaratish har bir davlatning ustuvor vazifalaridan biri bo'lishi lozim. Shuningdek, mahalliy institutsional investorlarning roli ham alohida e'tiborga loyiq. Ko'plab rivojlanayotgan mamlakatlarda ular hali to'liq rivojlanmagan bo'lsa-da, ularning faolligini oshirish orqali ichki fond bozori barqarorligini ta'minlash mumkin. Masalan, pensiya jamg'armalari va davlat investitsion kompaniyalari orqali mahalliy fond bozoriga uzoq muddatli kapital jalb qilinadi. Bu esa, o'z navbatida, bozor ishtirokchilarining ishonchini mustahkamlab, xalqaro investorlar uchun ham ijobiy signal beradi. Shuni unutmaslik kerakki, institutsional investorlarning bozorga kirishi va faoliyat yuritishi nafaqat iqtisodiy, balki siyosiy va ijtimoiy omillarga ham bog'liq [3]. Ular barqaror siyosiy muhit, aniq va oldindan bashorat qilinadigan moliyaviy siyosat, valyuta kursining barqarorligi kabi omillarga katta ahamiyat beradi. Aksincha, siyosiy beqarorlik, soliq tizimidagi keskin o'zgarishlar va korrupsiya ularning ishtirokini cheklashi mumkin. Bundan tashqari, institutsional investorlar faolligini oshirish uchun fond bozorining infratuzilmasini rivojlantirish ham muhim. Elektron savdo tizimlari, tezkor axborot uzatish kanallari, xavfsiz va shaffof bitimlarni amalga oshiruvchi mexanizmlar investorlar ishonchini oshiradi. Raqamli texnologiyalar, ayniqsa blokcheyn asosidagi hisobot tizimlari, institutsional investorlar uchun o'z investitsiyalarini monitoring qilish va risklarni baholashda yangi imkoniyatlar yaratadi. Mahalliy hukumatlar institutsional investorlar bilan faol aloqada bo'lishi, ularning ehtiyojlarini tinglashi, yangi investitsiya imkoniyatlarini yaratishi kerak. Misol uchun, davlat infratuzilma loyihalarini fond bozoriga chiqarish orqali institutsional investorlar uchun barqaror va kafolatlangan daromad manbai yaratish mumkin. Bu orqali bir tomondan davlat iqtisodiy o'sishga zarur resurslarni topadi, boshqa tomondan esa investorlar uchun xavfsiz aktivlar taqdim etiladi.

Innovatsion rivojlanishda institutsional investorlar yangi texnologiyalarga va startap loyihalariga sarmoya kiritish orqali iqtisodiyotni zamonaviy talablar darajasiga olib chiqadi. Ularning qo'llab-quvvatlashi bozorning innovatsion salohiyatini oshirishga katta hissa qo'shadi. Bu esa milliy iqtisodiyotning barqaror va raqobatbardosh bo'lishiga, shuningdek, import qaramligini kamaytirishga imkon yaratadi. Umuman olganda, institutsional investorlar milliy iqtisodiyotning moliyaviy va investitsiya xavfsizligining mustahkamlanishida asosiy omil hisoblanadi. Ularning faoliyati moliyaviy bozorlarni rivojlantirish, risklarni boshqarish va strategik rivojlanish loyihalarini moliyalashtirish kabi jihatlarni o'z ichiga oladi. Davlat ushbu investorlarning faoliyatini qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish orqali milliy iqtisodiyot barqarorligini kuchaytirishi va kelajakda iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashi mumkin.

Foydalanilgan adbiyotlar ro'yxati:

1. Desyatnichenko D. Yu., Karanatova L. G., Moskalenko V. N. (2024). *Investitsion potentsial regiona kak faktor dostizheniya texnologicheskogo suvereniteta v klyuchevyx otraslyax ekonomiki Rossii. Ekonomika i upravleniye*, 30(5), 528–539.

2. Rogatenyuk E. V. (2018). *Sushchnost i osnovnye komponenty investitsionnoy bezopasnosti. Uchenye zapiski Krymskogo federalnogo universiteta imeni V. I. Vernadskogo. Ekonomika i upravleniye*, 4(3), 159–170.

3. Pankratov I. Yu. (2008). *Sushchnost i faktory investitsionnoy bezopasnosti. Vestnik Moskovskogo universiteta MVD Rossii*, (9), 56–59.